

Archiefinstellingen aan het woord: Van Nelle's vormgevingsarchief –

Jantje Steenhuis, voorzitter BRAIN (Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland) en directeur Gemeentearchief Rotterdam

'Die plaat voor de firma Van Nelle blijft een van de beste werken voor hen gemaakt. Het is een artistieke plaat en [het] heeft nog niet dat scherp zakelijke waardoor de artistieke daad wordt uitgebannen.' De Rotterdamse vormgever Jacob Jongert schrijft dit over zijn eerste reclameopdracht in 1919 van de koffie- thee- en tabaksfabrieken van Van Nelle. In zijn *Herinneringen van een boerenjongen* uit 1941 beschrijft Jacob - ook wel Jac. of Jaap genoemd - vaker de spanning tussen commercieel en artistiek succes. Hij zou uiteindelijk uitgroeien tot een van de eerste reclamevormgevers van Nederland.

Vorig jaar, op 19 december 2009, opende Museum Boijmans van Beuningen een overzicht van het oeuvre van Jac. Jongert (1883-1942). Tegenwoordig wordt hij gezien als een beeldbepalende grafische ontwerper. In het museum was zijn werk in al zijn veelzijdigheid te zien met zo'n driehonderd ontwerpen: van reclames en verpakkingen tot vrij werk. Jongerts werk voor Van Nelle besloeg de helft van de tentoonstelling.

De Jongert-expositie was niet zo uitgebreid geweest zonder het archief van de firma Van Nelle. De ontwerpen van Jongert maken daar een belangrijk deel van uit. Het Gemeentearchief Rotterdam heeft het archief vanaf de zomer van 2006 in beheer en werkt aan ontsluiting. Ter voorbereiding van de tentoonstelling deed assistent-conservator Dingenus de Vries van museum Boijmans onderzoek bij ons. Voor het eerst kon hij allerlei werk van Jongert bij elkaar zien, waaronder veel originelen en schetsen. Niet alleen de expositie had daar baat bij, ook het

Gemeentearchief. De Vrie kreeg gaandeweg een scherp zicht op stijlkenmerken in Jac. Jongerts werk. Hij kon zeggen welke ontwerpen inderdaad aan Jongert toegeschreven kunnen worden en welke niet. Van extra waarde waren de foto's uit het archief. Reclamevormgeving mocht in het interbellum nog pril zijn, men ging er voortvarend mee de straat op. Op huizen, veerpontjes, trams en auto's werd geleurd met Van Nelle-koffie en thee.

Hoe de Van Nelle archieven bij ons in beheer kwamen, is een mooi verhaal. De vormgevingsarchieven, bij ons reclamecollectie genoemd, waren vanaf eind jaren tachtig in bezit was van Sara Lee. Een jaar of acht geleden had het Gemeentearchief al eens een reeks affiches gekregen van Sara Lee. In 2006 lieten zij ons weten dat ze afstand wilden doen van de collectie. Bekend was dat er platte ontwerpen bij waren en objecten als voorraadblikken. Die voorwerpen pasten in het verzameling van het Historisch Museum Rotterdam.

Samen met Paul van de Laar, hoofd Collecties van het Historisch Museum, ben ik toen met Sara Lee gaan praten. We hebben goed onderhandeld. Sara Lee gaf het Gemeentearchief en het Historisch Museum elk een bedrag om het Van Nelle archief te bewerken. Mede dankzij de inspanningen van Marie Christine van der Sman, directeur van het Nederlands Archief Grafisch Ontwerpers, werd het archief met spoed op de lijst van bedreigde vormgevingsarchieven gezet. De Mondriaan Stichting kwam daarbij ook al in beeld. Het Gemeentearchief en het Historisch Museum hebben vervolgens van de Mondriaan Stichting subsidie gekregen voor bewerking en ontsluiting.

Een mooi verhaal, want de geschiedenis van de firma Van Nelle is zeer verbonden met de historie van Rotterdam. In artistiek opzicht is het werk van Jac Jongert het interessantste uit het Van Nelle-archief. Ook zijn naam is verweven met Rotterdam, net als zijn loopbaan dat was. Hij gaf de producten van Van Nelle een huisstijl avant la lettre: een herkenbaar gezicht met strakke vormen en primaire kleuren.

Van grote waarde is, dat zulke archieven behouden blijven voor het publieke domein. De inzet van het Nederlands Archief Grafisch Ontwerpers, de Premsele Stichting, maar ook de Mondriaan Stichting voor dit soort bijzondere archieven wordt zeer gewaardeerd. Dat weet ik vanuit mijn werk bij het Gemeentearchief Rotterdam, maar ook als voorzitter van de Brancheorganisatie Archiefinstellingen in Nederland. Overigens geldt niet alleen voor vormgevingsarchieven dat zij bijzondere betekenis kunnen hebben voor de geschiedschrijving. Hetzelfde kan opgaan voor archieven van grote bedrijven of bijvoorbeeld sportverenigingen.

Jac. Jongert stelde zich zijn leven lang als taak om de kunstzinnige waarde in zijn werk te behouden, ook in zijn commerciële opdrachten. Het resultaat was, zo kun je zeggen, dat hij kunst voor de massa maakte. Zijn werk was er voor iedereen. Gelukkig is dat nu weer zo. Dankzij de steun die het Gemeentearchief Rotterdam kreeg bij de verwerving van het Van Nelle-archief, blijven Jongerts ontwerpen toegankelijk voor elke belangstellende.

Van Nelle's vormgevingsarchief

‘De plaat voor de firma Van Nelle blijft een van de beste werken voor hen gemaakt. Het is een artistieke plaat en heeft nog niet dat scherp zakelijke waardoor de artistieke daad wordt uitgebannen.’

Van Nelle's vormgevingsarchief

**GROOTE
AFTREK
HEEFT**

**VAN NELLE'S
GEBROKEN THEE**

25 **CENT**
PER ONS

Van Nelle's vormgevingsarchief

VERSCHEENEN
EEN MEISJESBOEK DOOR
LETTY VAN BREE EN NANS VAN LEEUWEN

DE PROEF

VOOR **40** HALFPONDS KOFFIE-ACHTERETIKETTEN

DE TRAPPERS Jongensboek
MOLKE'S PROBLEMEN Meisjesboek
OP EN EINDE nAFSNITDIJK Jongensboek
DE HOOGSTE PRIJS Meisjesboek
DE AVONTUREN VAN PETER EN POELK Kinderboek
MOEDERTJE LANGOOR EN HAAR KLEINTJES

DE ERVEN DE WED. J. VAN NELLE - ROTTERDAM

VERDER NOG VERKRIJGBAAR
ELK BOEK VOOR 40 HALFPONDS KOFFIE-ACHTERETIKETTEN

Van Nelle's vormgevingsarchief

Van Nelle's vormgevingsarchief

Van Nelle's vormgevingsarchief

